

UNIVERZITET U BEOGRADU
SAOBRAĆAJNI FAKULTET

Dr Marija Z. MALNAR
Dr Goran Z. MARKOVIĆ

OSNOVI RADIO KOMUNIKACIJA

– ZBIRKA ZADATAKA –

– II dopunjeno izdanje –

BEOGRAD
2021.

Dr Marija Z. Malnar, dr Goran Z. Marković
OSNOVI RADIO KOMUNIKACIJA – zbirka zadataka
II dopunjeno izdanje

Recenzent:	dr Valentina Radojčić
Za izdavača:	dr Nebojša Bojović, dekan
Glavni i odgovorni urednik:	dr Marijana Petrović
Tehnički urednik:	Gordana Marjanović
Korice:	Predrag S. Zdravković
Izdavač:	Univerzitet u Beogradu – Saobraćajni fakultet, Vojvode Stepe 305; telefon: 3976-017; fax: 3096-704; http://www.sf.bg.ac.rs
Priprema:	Izdavačka delatnost Saobraćajnog fakulteta telefon: 3091-344; e-mail: izdavacka_delatnost@sf.bg.ac.rs
Štampa:	Pekograf d.o.o., 11080 Zemun, Vojni put 258/d telefon/fax: 3149-166; e-mail: pekograf@sbb.rs http://www.pekograf.com
Tiraž:	120 primeraka

ISBN 978-86-7395-442-4

Na osnovu odluke Uređivačkog odbora Saobraćajnog fakulteta Univerziteta u Beogradu broj 670/2 od 08. jula 2021. godine, odobrava se za upotrebu u nastavi kao pomoćni udžbenik za predmet "Osnovi radio komunikacija".

CIP – КАТАЛОГИЗАЦИЈА У ПУБЛИКАЦИЈИ

Народна библиотека Србије, Београд

621.396(075.8)(076)

МАЛНАР, Марија З., 1983-

Osnovi radio komunikacija : zbirka zadataka / Marija Z. Malnar, Goran Z. Marković. - 2. dopunjeno izd. - Beograd : Univerzitet, Saobraćajni fakultet, 2021 (Zemun : Pekograf). - 192. str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 120. - Beleška o autorima: str. 191-192. - Bibliografija: str. 183-184. - Registar.

ISBN 978-86-7395-442-4

1. Марковић, Горан З., 1971- [аутор]

а) Радиовезе - Задаци б) Радиотехника - Задаци

COBISS.SR-ID 45476617

Izdavač zadržava sva prava. Reprodukција pojedinih delova ili celine ove publikacije nije dozvoljen

SADRŽAJ

PREDGOVOR I izdanju	7
PREDGOVOR II dopunjenom izdanju.....	9
1. UVOD U RADIO-KOMUNIKACIJE	11
1.1. Podela radio talasa prema frekvencijskim opsezima i primene pojedinih opsega.....	11
1.2. Radio frekvencijski spektar kao resurs.....	14
1.2.1. Dokumenti međunarodne regulative	14
1.3. Označavanje radio emisija.....	15
1.4. Frekvencijski planovi	15
1.4.1. Merenje frekvencije	18
1.4.2. Tolerancija frekvencije.....	19
1.5. Primeri	19
2. ANTENE I PROSTIRANJE RADIO TALASA	27
2.1. Dijagram zračenja antene	27
2.1.1. Direktivnost antene	30
2.1.2. Širina snopa zračenja.....	30
2.1.3. Impedansa antene, otpornost zračenja i efikasnost.....	30
2.1.4. Dobitak antene	33
2.1.5. Propusni opseg antene.....	34
2.1.6. Otvor (prijemne) antene	35

2.2. Osnovni parametri radio veze.....	36
2.3. Primeri	37
2.4. Prostiranje radio talasa	41
2.5. Slabljenje slobodnog prostora	41
3. PROSTIRANJE POVRŠINSKIH TALASA	45
3.1. Prostiranje iznad homogene trase	45
3.1.1. Procena polja računskom metodom	49
3.1.2. Grafička metoda za procenu električnog polja.....	50
3.1.3. Primeri	51
3.2. Uticaj šuma i određivanje minimalnog potrebnog polja na mestu prijema	56
3.2.1. Snaga šuma na mestu prijema.....	56
3.2.2. Minimalno potrebno polje na mestu prijema	57
3.2.3. Primeri	59
3.3. Prostiranje iznad nehomogene trase	64
3.3.1. Metoda na osnovu preporuke ITU-R P 368-9.....	64
3.3.2. <i>Millington</i> -ova metoda.....	65
3.3.3. Primeri	67
3.4. Proračun zone servisa predajnika	69
3.5. Interferencija površinskog i jonosferskog talasa u LF i MF opsezima..	71
4. PROSTIRANJE JONOSFERSKIH TALASA.....	75
4.1. Određivanje rastojanja između dve geografske tačke i njihovih karakterističnih uglova	76
4.1.1. Određivanje rastojanja i azimuta	77
4.1.2. Određivanje zenitnog ugla Sunca	78
4.1.3. Određivanje tačke refleksije i ugla elevacije	80
4.2. Osnovni parametri jonosferske veze.....	83
4.2.1. Kritična frekvencija	84
4.2.2. MUF – Maksimalna upotrebjljiva frekvencija	85
4.2.3. LUF – Najniža upotrebjljiva frekvencija	89
4.2.4. OWF – Optimalna radna frekvencija.....	89
4.3. Jednačine prostiranja	90
4.4. Određivanje radnih frekvencija za različite kategorije veza.....	94
4.5. Faktor pouzdanosti jonosferske veze.....	98

---

5. PROSTIRANJE PROSTORNIM TALASOM	101
5.1. Refleksija.....	103
5.1.1. Refleksija od ravne Zemlje	103
5.1.2. Refleksija od zakrivljene Zemlje.....	105
5.1.3. Divergencija reflektovanog talasa	106
5.2. Difrakcija prostornog talasa.....	112
5.2.1. Difrakcija na oštrici noža	112
5.2.2. Difrakcija na glatkoj sferi.....	112
5.3. Frenelova zona.....	113
5.4. Atmosferski uticaji – slabljenje usled kiše	115
5.5. Prostiranje rasejanjem	116
5.5.1. Troposfersko rasejanje (troposkater).....	116
5.5.2. Jonosfersko rasejanje	118
5.5.3. Rasejanje izazvano meteorskim kišama	119
6. PROJEKTOVANJE RADIO-RELEJNE VEZE	121
6.1. Projektovanje digitalne RR veze	121
6.1.1. Tehničko rešenje	122
6.1.2. Proračun kvaliteta digitalne radio-relejne veze	125
6.1.3. Proračun raspoloživosti radio-relejne veze	134
6.1.4. Poređenje kvaliteta sa normama ITU-R	136
6.2. Primer projektovanja digitalne RR veze.....	137
6.2.1. Tehničko rešenje	137
6.2.2. Proračun raspoloživosti RR veze	140
6.2.3. Poređenje kvaliteta sa normama ITU-R	141
6.3. Simulacija RR veze pomoću softvera <i>Radio Mobile</i>	141
7. SATELITSKE VEZE	149
7.1. Kretanje satelita po orbitalnoj ravni	150
7.2. Propagacija radio talasa u satelitskim vezama.....	154
7.2.1. Odnos nosilac/šum	157
7.2.2. Odnos nosilac/šum + interferencija.....	157
8. MODELI RADIO POKRIVANJA	165
8.1. Model jednostrukog nagiba (<i>one slope</i>) model	165
8.2. Okumura-Hata model	167

8.3. COST-231 Hata model.....	169
8.4. SUI model.....	170
8.5. Keenan-Motley model.....	174
8.6. Model linearnog slabljenja	175
8.7. Primer projektovanja radio-difuzne veze	176
LITERATURA	183
<hr/>	
SPISAK POJMOVA	185
<hr/>	
BELEŠKA O AUTORIMA	191
<hr/>	

PREDGOVOR I izdanju

Ova zbirka zadataka nastala je kao rezultat višegodišnjih predavanja i vežbi za predmet Osnovi radio komunikacija na osnovnim akademskim studijama na Saobraćajnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, na modulu za telekomunikacioni saobraćaj i mreže. Zbirka zadataka osmišljena je da kroz teorijski uvod i niz primera prati materiju koja se izučava na predavanjima. Zbirka zadataka i *Praktikum iz Osnova radio komunikacija* međusobno su povezani u cilju lakšeg izvođenja i praćenja računskih vežbi. U zadacima i primerima iz zbirke koriste se tabele i grafikoni iz praktikuma. Sadržaj zbirke usaglašen je sa nastavnim planom i programom predmeta i omogućava čitaocu da se upozna sa osnovama označavanja emisije, ispitivanjem tolerancije frekvencija, osnovnim pojmovima vezanim za antene, kao i različitim načinima propagacije radio talasa: površinskim, jonosferskim i prostornim.

Materija izložena u zbirci podeljenja je u pet poglavlja. U prvom poglavlju date su teorijske osnove i niz praktičnih primera i zadataka vezanih za označavanje radio emisija i određivanje tolerancije frekvencija, kao i ispitivanje da li određena radio stanica radi u skladu sa Međunarodnim pravilnikom o radio saobraćaju. Drugo poglavlje sadrži osnovne pojmove vezane za antene i primere za određivanje parametara i karakteristika antena. U trećem poglavlju opisani su mehanizmi prostiranja površinskih radio talasa i niz zadataka koji pomažu prilikom određivanja nivoa polja na mestu prijema i slabljenja signala. U četvrtom poglavlju opisani su mehanizmi jonosferskog prostiranja, kao i niz primera koji prate teorijsku osnovu. Peto poglavlje sadrži primere i teorijski osvrt iz propagacije prostornim radio talasima i analizira efekte koji se prilikom ovog načina propagacije javljaju.

Autori se posebno zahvaljuju profesorki dr Valentini Radojičić na korisnim primedbama, sugestijama i savetima koje nam je uputila tokom recenzije ove zbirke. Takođe, rad na finalnoj verziji zbirke bio bi teži da studenti četvrtе godine nisu ukazali na računске i štamparske greške uočene prilikom korišćenja radnih

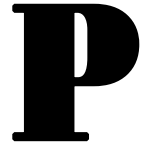
materijala. U ovom izdanju ispravljene su sve uočene greške i autori će biti zahvalni svakom čitaocu koji ukaže na eventualne propuste bilo koje prirode.

Pisanje ove zbirke zadataka podstaknuto je u znak sećanja na profesorku dr Vladanku Aćimović-Raspopović koja je izradila prvu verziju Praktikumuma koji se koristi uz ovu zbirku.

U Beogradu, 2017.g

Autori

PREDGOVOR II dopunjenom izdanju

U okviru drugog izdanja zbirke zadataka ispravljene su greške koje su uočene u odnosu na prvo izdanje, a dodata su i tri nova poglavlja koja se odnose na način projektovanja digitalnih radio-relejnih veza, satelitskih linkova, kao i na modele propagacije koji se koriste u radio komunikacijama.

Autori se ovom prilikom posebno zahvaljuju profesorki dr Valentini Rađojičić na korisnim primedbama, sugestijama i savetima koje nam je uputila tokom recenzije zbirke. Takođe, zahvaljujemo se studentima koji su nam ukazali na greške na koje su naišli prilikom korišćenja prvog izdanja zbirke. U ovom izdanju ispravljene su uočene greške, a autori će biti zahvalni svakom čitaocu koji ukaže na eventualne propuste bilo koje prirode.

U Beogradu, 2021.g

Autori

